

Wil. Ewart Gladstone.

(Spisal E. L.)

Dné 19. vel. travna l. 1898. je umrl mož, kateri je vodil štiri ministerstva v več nego šestdesetletnem vladanju kraljice Viktorije, najzgovornejši državnik angleški v novejšem času, navdušeni častilec Homerja in Danteja, verni kristijan — William Ewart Gladstone.¹⁾ Ob njegovi smrti je žalovala vsa Anglija brez razločka politične barve: vedeli so vsi, da je zadela angleško državo nenadomestljiva izguba. „Molim za vas“, brzojavila mu je kraljična waleška, ko se je boril s smrtjo in ko se ž njegovih ustnic ni več slišalo nič drugega kakor polglasno šepetanje molitvic; in ministerski predsednik Salisbury ga je imenoval „velik vzgled velikega krščanskega državnika, kateremu v zgodovini ni najti jednakega“.

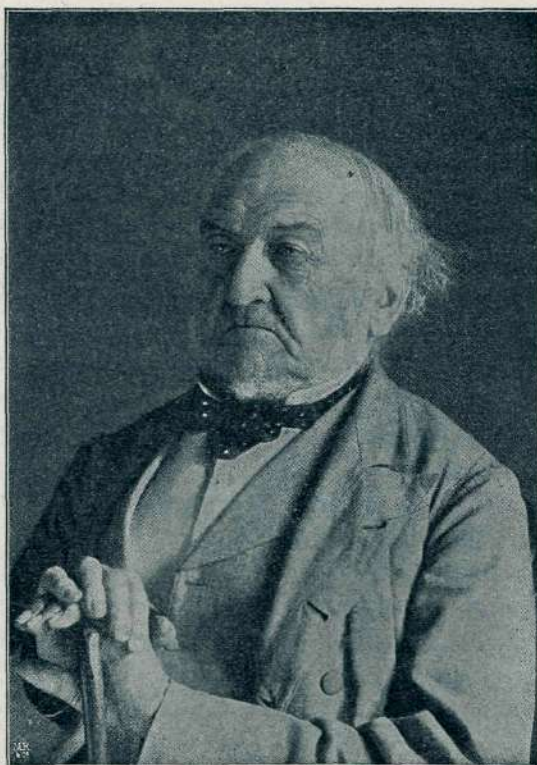
Težko je pisati o možu, čegar delovanje sega v najnovejši čas, saj zgodovina ga še ni sodila; kalí, katere je zasejala njegova roka v življenje, šele poganjajo in so še daleč od sadú. A tudi za nas je toliko zanimiv ta izredni mož, da po pravici podamo čitateljem vsaj nekaj črtic, nekaj obrisov njegovega značaja.

¹⁾ Izgovori: Gledston.

„Dom in svet“ 1898, št. 22.

William Ewart Gladstone se je rodil dné 29. grudna l. 1809. v Liverpoolu kot sin bogatega trgovca. Izobrazil se je na visokih šolah v Oxfordu in bil l. 1832. izvoljen za poslanca v nižjo zbornico. Tu je dobil toliko vpliv, da je bil leta 1834. že pozvan v Peelovo mini-

sterstvo kot podtajnik kolonij, a je kmalu po Peelovem padcu vstopil v zbornico kot poslanec in pristaš opozicije. Posebno se je pečal s cerkveno-pravnimi vprašanji in zagovarjal svobodo cerkve. V naslednjih letih si je v politiki pridobival vedno večjo veljavo. Zlasti je pokazal leta 1852. svoje velike zmožnosti, ko je bil kancelar državnega zaklada, ker je preosnoval denarno upravo in dosegel ravnotežje med državnimi stroški in dohodki. Odstopil je sicer l. 1855., ker se ni strinjal z vladno neuspešno politiko na Kitajskem in Grškem, a l. 1859. ga je Palmer-

Wil. Ewart Gladstone.

ston poklical zopet v ministerstvo za kancelarja državnega zaklada. Naslednja leta je večinoma v nasprotju z vladno kot poslanec zagovarjal svoboščine cerkve in zatiranega irskega prebivalstva. Od leta 1868.—1874. je bil ministerski predsednik. V tem času je

dosegel: nov cerkveni zakon za Irsko (1869), nov pravičnejši zakon za irsko prebivalstvo in zakon za ljudski pouk (1870), tajno glasovanje pri volitvah v parlament (1871) i. dr. Leta 1871. po nemško-francoski vojski se je precèj nagnil na rusko stran, vojaštvo je mnogo izboljšal s tem, da je odpravil kupovanje častniških služb. L. 1874. se je pa moral umakniti nasprotnikom in je kot zasebnik deloval na literarnem polju. Kot bogoslovni pisatelj je pač pokazal, da mu poleg vse dobre volje nedostaje strokovno - bogoslovnega znanja; mnogo boljši so njegovi spisi o stari zgodovini. Že l. 1869. je priobčil razpravo: „*Juventus mundi. The Gods and men of the Homeric age*“ (Mladostna doba človeštva. Bogovi in ljudje v Homerjevi dobi). Sedaj je spisal daljši uvod k Schliemannovi knjigi o Troji in je l. 1876. izdal prvo knjigo obširnega dela „*Homeric synchronism*“, v kateri dokazuje, da je obleganje trojanskega mesta zgodovinsko dejstvo in da je slavni grški pesnik Homer res živel in opeval ta dogodek. A ni se popolnoma odtegnil politiki. V nasprotju z angleško vlado in z velikim delom časništva je z največjo vnemo zagovarjal osvobodjenje vzhodnih kristijanov, zlasti Bulgarjev, od turškega jarma in odobral ruske napore proti Turkom. L. 1879. je zopet v parlamentu govoril in v neštevilnih predavanjih na Škotskem grajal vladno zunanjo in notranjo politiko. Dne 23. malega travna l. 1881. je pa dobil nalogo, da sestavi novo ministerstvo. Bil je nasprotnik nemškega cesarstva in Turkov in se je potegoval za Irce. Dasi je sedemdesetletni starček deloval z občudovanja vredno vnemo, ni imel povsodi sreče. Angleži so izgubili Sudân in podlegli Rusom v Afganistanu. A v notranji politiki je bil srečnejši. L. 1885. je dosegel nov volilni red. Šestinsedemdeset let star je postal zopet ministerski predsednik. Čim starejši, tem odločnejši je bil. Po dolgotrajnih težkih političnih borbah, v katerih se je zlasti potegoval za zatiranje Irce, je l. 1886. odstopil, a se je do smrti l. 1898. še bavil s slovstvom in s politiko.

To je suhi obris življenja. Treba je, da se ozremo še na ideje, ki so ga vodile.

Znano je, da je bila Angleška popolnoma katoliška, dokler je ni kralj Henrik VIII. potegnil za sabo v razkol. Hotel je zavreči svojo pravo ženo in se poročiti z drugo. Papež Klement VII. ni mogel in ni hotel razvezati zakramentalne zveze, in kralj Henrik si je zato po krivici prilastil duhovno oblast, sklenil prešešno zvezo in postal razkolnik (1534). Že Henrik VIII. je silil svoje podložnike v razkol, a najhujše nasilje je delala katoličanom njegova iz te prešešne zveze rojena hči Elizabeta, ki je zapirala v ječe in morila papežu zveste katoličane, jemala jim posest ter jo dajala razkolni državi in svojim privržencem. „Kralj ima najvišjo duhovno oblast, cerkev in vera sta odvisni od države“, to je bilo načelo nove anglikanske cerkve. Ječa in umor sta bili sredstva, s katerima se je širila ta kriva vera, in po dolgotrajnem mučeništvu je državna oblast prisilila angleško ljudstvo, da je uklonilo svoj vrat razkolu. Nobenega pametnega razloga niso imeli Angleži za ta odpad, saj še sedaj nimajo nobenega znanstvenega sestava svojega veroizpovedanja in se v šolah zatekajo k luteranskim knjigam, dasi sami niso luterani. V našem stoletju pa so začeli razboriti Angleži preiskovati izvor tega razkola, spoznali so krivico, ki je to pridno in nadarjeno ljudstvo odtrgala iz naročja katoliške cerkve, katera je z lučjo svete vere prinesla Veliki Britaniji tudi svetlobo omike. Vsako leto se sedaj na tisoče Angležev vrača v katoliško cerkev. Gladstone je bil osebno znan z velikimi pospeševalci katoliškega gibanja na Angleškem, med katerimi so najvažnejši kardinali Wiseman, Newman in Manning.

Dasi vzgojen v čisto anglikanskem duhu, je Gladstone vendar spoznal temeljno zmoto anglikanizma. Cerkev ne sme biti odvisna od države, duhovna oblast, katero je dal Kristus svojim naslednikom, ni podrejena samovoljstvu raznih kraljev in poslancev: to načelo je odkrito in jasno zagovarjal pred ljudstvom in parlamentom. Njegova misel o

državi, katero je izrekel v knjigi „Poglavje lastnega življenjepisa“, je ta: Prva dolžnost države je pač, da varuje življenje in imetje podložnikov. A poleg tega namena ima država še druge, ki niso nič manj važni. Zlasti mora varovati svobodo cerkve in njene koristi. Znani angleški zgodovinar Macaulay je sicer rekel, da se pravi vladati samo politiko uganjati, a Gladstone ga pobija, češ: Država ima tudi vest in je odvisna od božjih zakonov.¹⁾

Posebno v zakonskih zadevah je Gladstone zavrnil razkolne težnje po razdiranju zakonske zveze in zagovarjal katoliški nauk o nerazveznosti zakona. Z vso silo svoje sijajne zgovernosti je več nego sedemdesetkrat zagovarjal zakon in v parlamentu odločno rekel: Zakon je sveta „tajnost“, katere veljavnost je visoko vzvišena nad državljanskimi pogodbami.

Gladstone pa, celo življenje zapleten v politične borbe, si ni vzel časa, da bi bil proučil versko vprašanje tako temeljito iz virov zgodovine in božjega razodetja, kakor njegov veliki prijatelj kardinal Manning. Pač je v zbornici naglašal očitno potrebo verskega pouka in zahteval, da veronauk ne sme biti le predmet, ampak da mora biti „ves zistem prošinjen od verskega duha“. Pač je v parlamentarnih počitnicah, ali kadar so ga politični nasprotniki za kratko dobo oprostili vladarskih poslov, hodil k svojemu sinu, anglikanskemu župniku, vzel talar in roket ter pridigoval v cerkvi in tudi v zasebnem življenju dajal lepe vzglede. Pač je spoznal, da vladajo v razkolni cerkvi osodepolne zmote in videl tisoče izpreobrnjenecv: a sam je bil preveč navezan na svoje častne službe, da bi jih bil žrtvoval. Leta 1851. je z Manningom poslušal pridigarja, ki je govoril o dolžnosti, da moramo vse zapustiti in iti za Izveličarjem. „Ali so vas zadele te besede?“

¹⁾ Gladstona imenujejo na Angleškem z razkolnega stališča liberalca. A ta „liberalizem“ je čisto drugačen, kakor naš liberalizem. Angleški liberalizem zahteva osvoboditev katoliške cerkve od državnega nasilstva, naš liberalizem pa se bori za „osvoboditev“ posameznika in človeške družbe od božjih postav.

vpraša ga Manning. „Ne“, odgovori Gladstone mrzlo, „zame ne veljajo.“ Čisto drugače pa Manning. „Dobro“, rekel je, „zame pa veljajo in takoj bom ravnal po njih.“

Vedno je izkušal približati se katoliški cerkvi, a pri tem ga je vodila zmota, da sta katoliška in krivoverna cerkev obe jednako veljavni in opravičeni. L. 1896. se je obrnil do papeža Leona XIII., češ naj prizna anglikansko posvečenje za veljavno in katoliško cerkev združi z anglikansko in z grško razkolno cerkvijo na podlagi dogem o presveti Trojici, o učlovečenju in o apostolskem nasledovanju. Seveda je sv. oče najsrčnejše pozdravil željo po združenju, a zmote ni mogel sprejeti. Zlasti je Gladstonea zbadlo, da papež ni priznal veljavnosti anglikanskega posvečevanja. Anglikanski škofje namreč izvajajo svoje posvečenje od razkolnika Mateja Parkerja, kateri sam ni bil pravilno posvečen, torej jim ni mogel dati apostolske oblasti, in oni ne morejo posvečevati mašnikov. Narodnostni ponos in nepoznanje resnice je bilo pač krivo, da je ta veliki mož umrl, predno se je združil s cerkvijo.

Posebno jasno je pokazal Gladstone svoje človekoljubje v boju za pravice irskega ljudstva. Irci se namreč niso dali potegniti v razkol in so rajši trpeli najhujše preganjanje, nego da bi se odpovedali pravi cerkvi. Silno mnogo je prestal ta narod za svoje prepričanje. Jemali so katoličanom zemljo (pod Elizabeto čez 600.000 akrov, pod Jakopom I. okoli milijona akrov, Cromwell jim je vzel čez pet milijonov akrov, jih razdelil svojim vojakom ali prodal angleškim spekulantom itd.), katoličane so morili, zapirali, izganjali, jemali jim šole, kratili zaslužek, zatirali obrt, odganjali jih od služb, vzeli jim vse javne pravice: a irsko ljudstvo je ostalo katoliško. Pač se je v tem stoletju njih položaj nekoliko zboljšal, vendar kruta roka angleškega fanatizma in dobičkarstva je še ležala na tilniku tega izmučenega ljudstva. Gladstone se je trudil, da bi osvobodil irsko cerkev iz državnega jarma, osvobodil vest in vero katoličanov, hotel je gmotno stanje irskega prebivalstva urediti in mu

dati samostojno upravo. Predložil je l. 1893. zakon „Home Rule“ (domovinski red), s katerim je po vročem boju prodril v ljudski zbornici, a zgornja zbornica ga je zavrgla. Vsega pač ni dosegel, a prebil je led.

Za nas Slované je pa še posebej znamenit Gladstone zaradi naporov v balkanski politiki. Kimovca meseca leta 1876. je izdal knjigo „Bulgarian horrors and the question of East“ (Bolgarske strahovitosti in vshodno vprašanje). V njej popisuje nečloveško rav-

nanje Turkov, trpljenje balkanskih Slovanov, hvali Ruse, da so začeli odločen boj proti Turkom, in zahteva, da se naj turška oblast odpravi in Balkan prepusti tamošnjim Slovanom.

To so glavne ideje, ki so vodile Gladstonea. Ko so njegovo truplo položili v grob, dal je neki prijatelj nasuti nanj prsti iz vrta Getsemana. Ta zadnja usluga prijateljskega srca pač lepo označuje mišljenje tega velikega državnika.

Arabeske.

(Zložil E. Gangl.)

20.¹⁾ Županova hči.

Hči županova, seveda,
S kmetov mora iti v mesto,
Da se kuhati, šivati,
Nemški in še kaj uči.

In tako se je zgodilo,
Lepa Minka prosi mater:
„Mamka moja, oh, saj veste,
Kdo bi zmeraj bil doma!“

„No, saj res! Lepó se vèdi
In olikaj se gosposki,
Pa naj stane, kar že hoče —
Plačam lahko, čast Bogú!“

In kar mamka so sklenili,
Bilo očki je po volji,
Voz zaprežejo, in hajdi!
Hčerko peljejo učit.

Jož, to vam sedaj je Minka!
Čeveljčke ima rumene,
Ozke, stisnjene, da joka,
Kadar si natika jih.

In čez pas — kako je tanka,
In kako si uravnala
Čudno je lasé, pa kakšen
Nosi vrhu njih klobuk!

Rožna lica si zakriva
Z mehkim, lahkim pajčolanom,
Solnčnik nosi in pahljačo,
Da ne žge je solnčni žar.

Krilce svilnato, rokavci
Speti so iz čipk prozornih,
In na rokah rokavice,
Za pestmi obroček zlat.

V gledališče in koncerte,
Na zabave in na plese
Hodi redno; — pri šivilji,
Pri ognjišču nikdar ni.

In če ziblje se po mestu,
Stikajo gospôda glave
In se drezajo s komolci
Ter poredno se smejó:

„Oh, odkod se ta je vzela?
To vam kmetiško je teslo,
Zna se ji že uro daleč,
Da ni v glavi v redu vse!“

Za velikonočne svetke
Gre pokazat se domačim ...
Sapa mamici zastane,
Očka ji rekó tako:

„Glejte spaka! Kaj ste v mestu
Pratiko že pozabili?
Kaj si se namaškorala?
Zdaj je post že, ne pa pust!“

¹⁾ Prim. „Dom in svet“ 1897, str. 726.